

КОМУНІКАТИВНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ЯК СКЛАДОВА ЖУРНАЛІСТСЬКОЇ МАЙСТЕРНОСТІ

Шидей Н.В.

Національний університет водного господарства та природокористування

У дослідженні говориться про те, що високий рівень журналістської майстерності завжди пов'язаний з комунікативною компетентністю, а саме: здатністю використовувати інноваційні технології налагодження взаємин із громадськістю, мовну і риторичну компетенції, здатність правильно організувати спілкування, уміння переконувати людей, впливати на них словом, ефективно транслювати соціальні й культурні цінності, мати навички ведення переговорів та обміну базовими суспільними цінностями.

Ключові слова: комунікативна компетентність, журналіст, емпатія, ідентифікація, рефлексія, соціальна орієнтованість комунікації у діяльності журналіста.

Постановка проблеми. Сьогодні стає необхідним цілеспрямоване формування нової генерації журналістів-професіоналів, здатних адекватно реагувати на суспільні виклики, рівноправно працювати у сфері продукування ідей, використовувати інноваційні технології налагодження взаємин із громадськістю, ефективно транслювати соціальні й культурні цінності, мати не лише навички ведення переговорів та ділового спілкування, а й обміну базовими суспільними цінностями та комунікації з масовим адресатом.

Аналіз сьогодення дає нам підставу стверджувати, що ефективність «спілкування» реципієнтів із ЗМІ знаходиться в залежності від комунікативної компетентності, вона містить такі важливі сторони психології мас – медіа, як: 1) Психологія медіавиробництва, що досліджує переживання, діяльність, мету журналістської роботи, тобто творчий процес «відправника» повідомлення, його світоглядно – громадянську позицію; 2) Психологія медіасприйняття, яка безпосередньо пов'язана з «отримувачами» інформації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Комунікативну компетентність в різних аспектах вивчали Г. Андреева (Социальная психология 2000), О. Божович (Возможности и ограничения коммуникативной компетенции подростков, 1999), Ю. Жуков (Диагностика и развитие компетентности в общении, 1991), В. Кан-Калик (Грамматика общения, 1995), О. Леонтьев (Что такое язык, 1976), Л. Петровська (Компетентность в общении: Социально-психологический тренинг, 1989), Д. Равен (Компетентность в современном обществе: выявление, развитие и реализация, 2002), І. Родігіна (Діяльнісний підхід до формування базових компетентностей учнів, 2005), О. Сидоренко (Тренинг коммуникативной компетентности в деловом взаимодействии, 2004), а також С. Амеліна, Л. Анпілогова, Ю. Ємельянов, В. Іванов, Т. Колбіна, Н. Корольова, Д. Люїс, А. Маркова, А. Москаленко, А. Панфілова, Л. Петровська, А. Сергієнко, Л. Столяренко, О. Федоров тощо).

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Найчастіше досліджувалися питання забезпечення ефективності комунікативної взаємодії учасників у навчально-виховному чи бізнес-процесі. Однак, на сьогодні недостатньо досліджень, що присвячені вивченню методологічного зв'язку комунікативної компетентності та журналістики. Сьогодні, як стверджує росій-

ський журналістикознавець Л. Свитич, «не можна уявити журналіста без таких рис, як комунікабельність, уміння спілкуватися з людьми, розуміти їх потреби й інтереси» [7, с. 28], серед основних професійних умінь журналістів «чільне місце займає рівень володіння словом» [5].

Формулювання цілей статті. Метою даного дослідження є дослідити комунікативну компетентність як складову журналістської майстерності.

Виклад основного матеріалу дослідження. Серед складових комунікативної компетентності журналіста вчені називають володіння сучасними цифровими, інформаційними технологіями, мовну і риторичну компетенції, здатність правильно організувати спілкування, уміння переконувати людей, впливати на них словом.

Комунікативна компетентність – це сукупність досвіду, комунікативних знань, умінь, навичок, компетенцій, які дозволяють творчо самовиразитися журналістській індивідуальності у сфері професійного спілкування, вирішити спектр поставлених творчих завдань; це – здатність особистості до мовленнєвого спілкування і вміння слухати, що є однією з найважливіших особистісно-професійних рис журналіста.

Журналіст має бути професіоналом у сфері комунікації. Професійне спілкування реалізується у численних жанрах усного і письмового мовлення. Письмове службове мовлення, яке функціонує у низці службових документів, вимагає жорсткого регламентування відповідно до норм управлінської мови. Усне мовлення журналіста має багато можливостей для вияву його соціокультурної і комунікативної особистості. Методики розвитку такої компетентності через аксіологічні комунікативні тренінги, коучинги.

Журналістська комунікація (лат. *communicatio* – зв'язок, повідомлення) – система безпосередніх чи опосередкованих зв'язків, взаємодій журналіста, що реалізуються за допомогою вербальних і невербальних засобів, засобів комп'ютерної комунікації з метою взаємообміну інформацією, моделювання й управління процесом комунікації, регулювання відносин.

Комунікативною метою журналіста є не лише досягнення взаєморозуміння у спілкуванні, а, насамперед спрямування розмови для отримання необхідної інформації. Цього він може досягти, усвідомлюючи унікальність і неповторність людини як індивідуальності, враховуючи динаміч-

ність змін, що відбуваються з нею, розуміючи складність і неоднозначність процесу розвитку, вмюючи бачити віддалені перспективи взаємодії, вселяючи тим, із ким спілкується, впевненість в успішному оволодінні знаннями, правильному особистісному зростанні. Журналіст має усвідомлювати, що головна відповідальність за успіх комунікації покладена саме на нього як фахівця, який може і повинен знайти вихід із будь-якої комунікативної ситуації.

Комунікація ставить специфічні вимоги до якостей особистості журналіста, найважливішою серед яких є комунікативність як необхідна передумова успішної й активної роботи з інформацією – інформацією, спрямованою на широке коло читачів [6].

Комунікативність (лат. *communicatio* – зв'язок, повідомлення) – сукупність істотних, відносно стійких властивостей особистості, що сприяють успішному прийому, розумінню, засвоєнню, використанню й передаванню інформації [2, с. 23].

Ключовою формою розвитку комунікативної компетентності комунікації журналіста є публічна сфера, яка тісно пов'язана зі становленням громадянського суспільства.

Досконале спілкування журналіста ґрунтується на доброму знанні людей, з якими він спілкується. Контактуючи щоденно з різноманітними колективами, з різними людьми, журналіст не повинен будувати свої стосунки на стереотипах. Саме середовище вимагає від журналіста гнучкості, мобільності, адекватності до ситуації. А це означає, що журналіст повинен вивчати постійно і себе, і середовище. Знання своїх психологічних та фізіологічних особливостей допомагає журналісту долати бар'єри у спілкуванні, зберігати своє здоров'я, підтримувати свій робочий настрій, а отже – і робочий стан аудиторії, з якою він працює. Серйозні труднощі в роботі відчувають, наприклад, люди з емоційним типом акцентуації характеру, яким притаманні загострене співчуття, сором'язливість, скованість у спілкуванні. Навпаки, гіпертимна акцентуація характеризується енергійністю, прагненням до дії, ініціативністю.

Сутність основних професійних комунікативних якостей журналіста складають: а) емпатія; б) ідентифікація; в) рефлексія.

Спеціальні якості журналіста характеризують внутрішню структуру його комунікативності. Серед них виокремлюють пізнавальні (дають змогу особистості сприймати, розуміти і вивчати навколишній світ, реалізовувати інтерес до пізнання, прагнення розвивати пізнавальний дар до співчуття, ідентифікації з іншими людьми), експресивні (надають виразності особистості, завдяки чому вона стає зрозумілою іншим людям, допомагають утримувати увагу до себе, забезпечують емоційну виразність), управлінські (забезпечують вплив на інших людей, самоконтроль тощо). Сформованість зазначених якостей забезпечує ефективність журналістської діяльності.

Слід пам'ятати, що у різних людей рівень розвитку комунікативних якостей різний і залежить від суб'єктивної значимості людей для даної особистості, від життєвого досвіду, від умов виховання, від спілкування з художньою літературою, з творами мистецтва. Комунікативна компетентність передбачає широке коло вмінь, серед

яких виділяють прості та складні комунікативні вміння [3]. До простих вмінь відносять:

- Вміння вербального і невербального спілкування, тобто, вміння, говорити, слухати, використовувати жести, міміку, пантоміміку, погляд, інші невербальні засоби;
- Вміння розподіляти свою увагу;
- Вміння соціальної перцепції (сприймати та розуміти внутрішній стан партнера за зовнішніми ознаками);
- Вміння здійснювати прогнозування реакції партнера по спілкуванню;
- Вміння «подавати себе» у спілкуванні з даною аудиторією;
- Вміння керувати своєю поведінкою в спілкуванні.

Складні комунікативні вміння розподіляють на:

- Вміння встановити діловий та емоційний контакт з партнерами;
- Вміння організувати пристосування у спілкуванні;
- Вміння здійснювати «комунікативну атаку»;
- Вміння втримати і перехопити ініціативу в спілкуванні;
- Вміння спрямовувати процес спілкування на розв'язання педагогічних завдань.

За наявності у журналіста комунікативних вмінь можна говорити про рівень його комунікативної компетентності:

- Вихідний;
- Середній;
- Високий;
- Майстерність (творчість).

Розглянемо окремі комунікативні вміння.

Вміння саморегуляції (управління своєю поведінкою). У спілкуванні іноді виникають ситуації, які ніби випробовують журналіста на витриманість, вміння володіти собою. Управління емоційно-вольовою сферою – це вміння програвати в уяві можливі невдачі, виключати несподівані ситуації, здійснювати перехід негативного в позитивне.

Розглянемо ще одне комунікативне вміння, а саме – вміння говорити й слухати. Правильно слухати, якщо метою бесіди є обмін інформацією, означає точно сприймати мовлення співрозмовника зрозуміти його, запам'ятати. При отриманні складної інформації бажано робити короткі нотатки, використовуючи прийоми рефлексивного слухання. Експресивна мета – це розв'язання проблемної ситуації, досягнення взаєморозуміння в конфліктній ситуації, коли обидва партнери прагнуть до налагодження контакту. В такому разі ефективними є прийоми не рефлексивного слухання, вміння уважно мовчати, не втручаючись в мовлення співрозмовника. Необхідно вміти виразити розуміння поведінки партнера, розуміння його почуттів.

Для того, щоб розвивати в себе комунікативну компетентність та підвищувати її рівень, бажано діяти за спеціальною програмою самовиховання, яка складається з трьох етапів.

1 етап: розвиток здібностей до рефлексії, до усвідомлення власної поведінки в спілкуванні. Цьому сприяє спостереження за власними комунікативними діями, за формами самовираження інших людей.

2 етап: оволодіння вмінням відчувати інтелектуальні, емоційно-вольові та моральні стани партнерів по спілкуванню засобами для цього

можуть бути: аналіз героїв художньої літератури, полотен живопису, спостереження за іншими людьми.

3 етап. Розвиток здібностей до встановлення контактів, розвиток умінь управляти спілкуванням. Способами цього є моделювання спілкування, виконання спеціальних вправ. При цьому важливо навчитися розробляти стратегію і тактику спілкування: постановка цілей, виділення очікуваних результатів, вибір засобів, прогнозування поведінки партнера і своєї поведінки.

До універсальних якостей особистості журналіста для оптимального розвитку професійної майстерності належать [1]:

1) рівень ціннісного ставлення до комунікації, який характеризується відображенням у свідомості особистості позитивної значущості комунікативних знань, уявлень, переконань, емоцій, ціннісних орієнтацій, дій людини, що забезпечується осмисленням здобутого в комунікативній діяльності особистісного досвіду;

2) комунікативна спрямованість, яка визначає комунікативну діяльність, перспективу цілеспрямованого розвитку комунікативної діяльності;

3) психологічна підготовленість, яка передбачає наявність у журналіста певних властивостей, що сприяють ефективному вивченню і впливу на внутрішній світ співрозмовника, оптимальному управлінню аудиторією;

4) доброзичливість, інтерес до роботи, без чого неможливі успіхи та його задоволення від роботи;

5) толерантність (лат. *tolerans* – терплячий), тобто терпимість до інших, розуміння, що всі люди індивідуальні і неповторні, що кожен має право на власну точку зору; визнання значущості особистості; 6) емпатійність (лат. *empathia* – співпереживання) – вміння бачити свою спорідненість з співрозмовником, тактовно виразити себе і своє ставлення до нього, здатність порозумітися з ним. Основним механізмом емпатії є усвідомлена чи неусвідомлена ідентифікація з іншим;

7) рефлексивність (лат. *reflexio* – відображення), яка передбачає активне й відсторонене спостереження за своєю діяльністю, готовність до її перегляду, до різноманітних реакцій у взаємодії з людьми. Важливим при цьому є вміння звільнятися від амбіцій, бачити аудиторію, прислухатися й придивлятися до неї, сприймати й аналізувати отриману від аудиторії вербальну й невербальну інформацію

8) прозорість, тобто ясність, задумів і дій журналіста, які б сприяли установленню тривалих контактів;

9) інтелігентність, яка передбачає високий розумовий розвиток особистості, вміння адекватно оцінити ситуацію, логічно мислити, знаходити вирішення будь-якої проблеми, уникати грубоців, зневажливого ставлення до співрозмовника; раціональний вибір комунікативних засобів впливу; вміння говорити, готовність слухати і чути тощо;

10) конгруентність (лат. *congruentia* – відповідність, узгодження) – знання світу і почуттів людини, сприйняття себе в ролі «читача, чи глядача», тобто особистості, яка розвивається;

11) товариськість: інтерес до людей; здатність розуміти їх почуття, їхню позицію у взаємодії з іншими людьми; комунікабельність і контактність; потреба у контактах, легкість вступу в контакт, емоційно-позитивний тон спілкування; схильність до дружньої поведінки у комунікативних ситуаціях, встановлення приязних стосунків; вміння не розгублюватися, прагнути до ініціативи у спілкуванні, не залишатися в тіні, брати на себе роль лідера у групі. Суттєвими при цьому є вміння слухати, влучно висловлюватися, підтримувати розмову і змінити тему, познайомитися, знайти правильну форму звертання;

Суттєвими є і такі важливі особистісні якості журналіста, як активність (участь у громадській, комунікативній діяльності), дисциплінованість (здатність керувати своєю поведінкою і діяльністю відповідно до суспільних вимог), організованість (активна діяльність, цілеспрямований, планомірний вплив на співрозмовника) тощо.

Висновки з даного дослідження і перспективи. Серед численних функцій, які виконує журналіст, наявна комунікативна функція, яка реалізується завдяки наявності у фахівця відповідних умінь і навичок. Комунікативна компетентність журналіста досліджена через призму її функціональних характеристик: комунікаційної, інформаційної, когнітивної, креативної, які розглянуто у єдності із соціальними функціями суб'єкт-суб'єктної взаємодії.

Розгортання потенціалу журналіста здійснюється в ході професійного навчання. В даний час система журналістської підготовки надає широкі можливості для формування творчої індивідуальності. Вона включає в себе університети (факультети та відділення журналістики), інститути, школи, коледжі, а також численні курси, в тому числі міжнародні. Але навіть синтез знання і здібностей ще не дає нам цілісного уявлення про журналістської професії: неповторність людини розкривається в його взаємодії із зовнішнім світом, коли із досвідом формується власне і журналістська майстерність.

Список літератури:

1. Андреева Г.М. Социальная психология: Учеб. для вузов / Г. Андреева. – М.: Аспект Пресс, 2000. – 375 с.
2. Волкова Н.П. Професійно-педагогічна комунікація: навч. посіб. / Волкова Н.П. – К.: ВЦ «Академія», 2006. – 256 с.
3. Еджіес С. Емре. Наукова інтерпретація сутності поняття «професійно-комунікативна компетентність» у науковій літературі / С. Емре Еджіес // Збірник наукових праць [Херсонського державного університету]. Педагогічні науки. – 2015. – Вип. 67. – С. 341–344. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/zpprp_2015_67_64.
4. Жуков Ю.М. Диагностика и развитие компетентности в общении: Практик. пособие / Ю.М. Жуков, Л.А. Петровская, П.В. Растянников. – Киров: ЭНИОМ, 1991. – 94 с.
5. Костюк В. Формування мовної культури майбутнього журналіста / В. Костюк // Вісник Сумського державного університету, № 3(87), 2006, С. 97–100, с. 98.
6. Курбатов В.И. Искусство управлять общением. – Ростов-на-Дону, 1997.
7. Свитиц Л.Г. Профессия: журналист. Учебное пособие / Л.Г. Свитиц. – М.: Аспект Пресс, 2003. – 255 с.

Шидей Н.В.

Национальный университет водного хозяйства и природопользования

КОММУНИКАТИВНАЯ КОМПЕТЕНТНОСТЬ КАК СОСТАВЛЯЮЩАЯ ЖУРНАЛИСТСКОГО МАСТЕРСТВА

Аннотация

В исследовании говорится о том, что высокий уровень журналистского мастерства всегда связан с коммуникативной компетентностью, а именно: способностью использовать инновационные технологии налаживание отношений с общественностью, языковую и риторическую компетенции, способность правильно организовать общение, умение убеждать людей, влиять на них словом, эффективно транслировать социальные и культурные ценности, иметь навыки ведения переговоров и обмена базовыми общественными ценностями.

Ключевые слова: коммуникативная компетентность, журналист, эмпатия, идентификация, рефлексия, социальная ориентированность коммуникации в деятельности журналиста.

Shydei N.V.

National University of Water Management and Nature Resources Use

COMMUNICATIVE COMPETENCE AS A COMPONENT OF JOURNALISTIC SKILLS

Summary

The study states that a high level of journalism skills is always associated with communicative competence, namely: the ability to use innovative technologies for establishing relations with the public, language and rhetorical competence, the ability to properly organize communication, the ability to persuade people, to influence them in a word, effectively translate social and cultural values, have negotiating skills and share basic social values.

Keywords: communicative competence, journalist, empathy, identification, reflection, social orientation of communication in the activities of the journalist.